

Reflexions sobre la Sagrada Família de Barcelona

Xavier Barral i Altet

Catedràtic d'Història de l'Art.

Membre de l'Institut d'Estudis Catalans

La Sagrada Família de Barcelona és, potser, el monument més emblemàtic de Catalunya. No estic gens segur de que aquesta radical definició es correspongui amb la importància arquitectònica de l'edifici, amb la seva repercussió i posteritat arquitectònica. Jo, personalment, si hagués de triar un edifici que definís tot l'art català no triaria la Sagrada Família, però és que aquest tipus de resum artístic és molt difícil de fer. Quin edifici triariem per definir l'art francès o anglès quan ens referim globalment a tots els períodes de l'art d'un país? I de l'arquitectura espanyola? Potser l'Escorial? No ho sé ben bé perquè, en realitat, en uns moments se'n triaria un i en d'altres un altre, depenent molt de la mateixa evolució del gust artístic i de les realitats socials i culturals

del moment en què es proposa la tria. Malgrat tot, la pregunta em sembla licita: quin edifici defineix millor l'arquitectura catalana en el seu conjunt? Si hagués de contestar avui mateix, em decantaria probablement per una basílica gòtica, com Santa Maria del Mar de Barcelona, per exemple, o potser per una arquitectura radicalment contemporània, encara que aquesta fos obra d'un arquitecte estranger, sempre i quan l'hagués pensada per a Catalunya. I si m'obliguessin a triar una arquitectura del modernisme català, molt abans que la Sagrada Família, proposaria d'escollir, per la seva representativitat a tots

els nivells de l'arquitectura i de les arts aplicades, el Palau de la Música Catalana. Aquesta és la meua realitat. Però, en canvi, als ulls de mig món, des dels turistes fins als historiadors de l'art, Catalunya i Barcelona són sinònims de Sagrada Família. Catalunya posseeix doncs l'església potser més cèlebre del segle XX, la Sagrada Família. Però, aquesta, almenys als meus ulls, no representa pas la modernitat arquitectònica ni el futur, és un cas aïllat. Val la pena doncs que reflexionem una mica sobre un monument socialment tan peculiar i sobre la seva inserció en el paisatge social i cultural català.

La primera iniciativa per a la construcció de l'església de la Sagrada Família va sorgir d'un impressor, propietari d'una antiga llibreria religiosa i també fundador de l'Associació Espiritual de Devots de Sant Josep, fortament relacionada amb la revista *El propagador* de la devoció a San José; aquest personatge era Josep Maria Bocabella i Verdagué (1815-1892). Ell mateix va oferir al Papa una medalla de plata on hi havia representada la Sagrada Família, seguint la idea que el culte a sant Josep havia d'implantar també el culte a la Sagrada Família.

Així doncs, dins d'aquest marc, es va decidir que calia construir un temple dedicat a la Sagrada Família en plena ciutat de Barcelona. L'any 1881 es va adquirir un solar dins l'Eixample, en el lloc limitat pels carrers Mallorca, Marina, Provença i Sardanya; a base de caritat es van aconseguir les 172.000 pessetes que valia el terreny. Diu la llegenda que els Bocabella van amagar els diners sota el terra de la seva botiga ja que temien que els hi robessin. L'edificació es va començar el dia 19 de març de 1882, coincidint amb el dia de Sant Josep, quan el bisbe Urquinaona va col·locar la primera pedra.

L'arquitecte escollit va ser Francisco de Paula del Villar y Lozano (1828-1903), especialista en edificis religiosos, que havia sigut president de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya i més endavant va arribar a ser director de l'Escola d'Arquitectura. Un home culte que havia escrit fins i tot un manual d'arquitectura medieval per a l'ensenyament. El projecte que va fer preveia una església gòtica de tres naus i una de central més ampla, amb un creuer i un absis, deambulatori i contraforts exteriors. La nau central era més elevada i la façana exterior estava coronada per una torre amb un pinacle. La capçalera, amb contraforts articulats en arbotants seguia les línies de la façana. L'església constava de set capelles absidials i un cimbori sobre l'absis.

Aquest projecte tenia moltes característiques de l'ar-

quitectura que es feia a Catalunya en aquell moment, es recuperava un passat medieval i una tradició, i es buscava un estil inconfusiblement català. El seu arquitecte, però, al cap de pocs mesos va dimitir i, a partir de 1883, el projecte va entrar en mans d'Antoni Gaudí, el qual de més jove ja havia treballat amb Francisco de Paula del Villar.

Gaudí de seguida va fer retocs en els plànols originals, també a la cripta, que ja estava començada, i poc a poc el projecte va esdevenir gairebé un altre. El temple va ser dotat d'unes dimensions immenses, l'edifici constaria de dotze campanars de planta quadrada, elíptica o circular, punxeguts i tindria un cimbori central altíssim. L'aixecament havia de ser molt llarg, així que es va fer un programa de construcció; el 1885 va ser inaugurat el nou altar i es va començar a aixecar la façana del Naixement. Pel que se sap, Gaudí no va fer mai un projecte definitiu de tot el temple sinó que es dedicava molt detalladament a les diverses parts segons s'anaven construint. Els diners van esdevenir ràpidament un problema perquè el 1889 s'havien ja invertit 700.000 pessetes. Quatre anys més tard un donatiu va fer possible de construir el claustre i la porta del Roser. La façana va ser enllestida el 1900 i immediatament es van encarregar els campanars. Els problemes de finançament no van desaparèixer mai i, a través del Diari de Barcelona, Joan Maragall va fer una crida als creients per tal que fessin donatius. Així va ser possible d'aixecar els campanars de la façana fins a 30 metres i la façana del Naixement a 35 metres.

La construcció d'aquest edifici s'integrava en el marc de l'arquitectura de Gaudí, però d'una manera especial al costat d'obres com el parc Güell, les Escoles de la Sagrada Família, la Casa Milà i dos projectes més d'arquitectura religiosa, l'església de la colònia Güell i la reforma de la catedral de Palma de Mallorca. L'arquitectura religiosa de transició entre els segles XIX i XX va tenir com un dels seus protagonistes a Antoni Gaudí i Cornet (1852-1926), sobretot a través de les seves dues obres principals, la Sagrada Família i la Cripta Güell. Contràriament a d'altres arquitectes contemporanis del modernisme català, l'obra de Gaudí va tenir

sempre un fort component religiós, principalment a través de les dues obres esmentades; fins i tot la façana de la Pedrera de Barcelona havia d'anar coronada amb una gran imatge de la Verge Maria. Gaudí era una persona molt creient, fet que sense dubte influïa en els seus conceptes arquitectònics. Fer arquitectura era per a Gaudí una manera de demostrar una fe transcendental envers Déu. A això s'afegien els seus coneixements litúrgics que l'acompanyaven en les seves realitzacions religioses.

Gaudí va plantejar-se l'església per a la Colònia Güell (1908-1915) a Santa Coloma de Cervelló, al Baix Llobregat, com un temple dedicat a la meditació i a la pregària, un espai de recolliment i d'interiorització en

A partir del 1883 quan Gaudí comença a treballar a la Sagrada Família, ja adopta aquell estil tan propi i personal que anirà consolidant fins a la cripta Güell, més enllà del llenguatge modernista i de l'historicisme del moment.

contacte molt directe amb la natura, tant físicament com formalment. Era un projecte molt ambiciós que avui es considera com un complement molt clar del que va fer a la Sagrada Família, encara que no hi expressa la maduresa que comporten els conceptes assimilats i traduïts a la Sagrada Família. Hi trobem, en canvi, molta més llibertat pel fet de no tenir les limitacions econòmiques del temple barceloní. Encara es va sentir més lliure que a la Sagrada Família en la integració de l'edifici en el seu entorn tan formal com cromàtic i que es va traduir en els volums utilitzats, les formes, els materials i els colors. Aquí també Gaudí va barrejar diverses formes de plantes basilicals en una mateixa i en els dos conceptes de centralitat i d'axialitat; malgrat el bosc de columnes generat a la cripta, la visibilitat del nucli de l'altar és total des de tots els punts de l'edifici, estructurant així la participació de la comunitat a la litúrgia. Gaudí interpretava el concepte modernista de l'edifici dissenyant no tan sols l'estructura arquitectònica sinó també la seva decoració interior i exterior.

A partir del 1883 quan Gaudí comença a treballar a la Sagrada Família, ja adopta

aquell estil tan propi i personal que anirà consolidant fins a la cripta Güell, més enllà del llenguatge modernista i de l'historicisme del moment. Si la Sagrada Família representa un punt aïllat de la història de l'arquitectura, l'església de la Colònia industrial que els Güell tenien a Santa Coloma de Cervelló, és el punt de sortida real de l'arquitectura religiosa moderna del segle XX.

L'obra de Gaudí va traspasar ràpidament les fronteres i l'any 1910 ja s'exhibia al Salon de la Société des Beaux Arts, presentant-hi la Sagrada Família, la casa Milà, el palau Güell el parc Güell, la casa de los Botines, el Capricho de Comillas, la casa Calvet, Bellesguard i les cavaleries Güell.

A la Sagrada Família, l'any 1914, van tornar els problemes econòmics, que es van poder mitigar amb l'organització de visites populars al temple o amb concerts d'orfeons. També hi van col·laborar els estudiants d'arquitectura o el bisbe Torres i Bages, que va encarregar-se de muntar una subscripció; el mateix Antoni Gaudí també va recollir almoïna per a poder continuar les obres. Un cop solucionades aquestes dificultats, es va presentar un dibuix, el primer, de la façana de la Passió i més tard la maqueta de la sagristia.

L'any 1920 va celebrar-se amb peregrinacions i misses el cinquantenari de la declaració del patronatge de sant Josep damunt l'Església universal; era el moment en què s'iniciaven les obres del creuer. El 1925 ja s'alçava el primer campanar de la porta del Naixement, que estava dedicat a sant Bernabé apòstol, i ara els campanars centrals pujaven a 82 metres. L'any següent, Gaudí va morir i Domènec Sugànes no va acabar la façana de la Glòria fins l'any 1930. Les obres es van veure interrompudes entre els anys 1936 i 1952 a causa de la Guerra Civil i de les seves repercussions. Només es va fer una actuació el 1940 quan es va refer la cripta que havia quedat afectada per les revoltes anticlericals.

Un cop finalitzada la guerra, el bisbe de Barcelona va fer nomenar els arquitectes Lluís Bonet i Garí i Isidre Puig i Boada per seguir les obres del temple, a partir de l'any 1949, seguint el projecte de Gaudí; van

